

Jesús Moncada.
Su universo literario

D.D.A.A.

Ajuntament de Mequinensa i
Govern d'Aragó.

Saragossa, 2005

199 pàgines.

Quan aquestes línies arribin a les mans dels nostres lectors, a mitjan gener, farà sis mesos justos que Jesús Moncada ens va deixar. El temps passa molt ràpid; tanmateix el dolor per la seva pèrdua, una pèrdua irreparable, segueix i seguirà ben viu.

Comentar ara aquest llibre... com fer-ho, com trobar les paraules adients, les paraules justes? És l'homenatge de tot un poble, d'aquells que l'estimaren i admiraren. Arribà al nostre poder el dia en el qual Mequinensa i els mequinensans el declararen fill predilecte. Expressió doncs del sentiment col·lectiu, per a tots els que seguirem sempre, des del principi, l'obra de Moncada, per als que esperàvem amb candeletes l'aparició dels seus llibres i els llegíem amb delit, aquestes pàgines constitueixen ara un petit tresor.

L'obra, una obra que d'alguna manera, potser pel que signi-

fica, ens fa mal en fullejar-la, es divideix en diferents apartats. Hi trobem en primer lloc els textos d'homenatge, entre els quals l'entrançable de la família. Tot seguit les entrevistes, o una selecció de les que concedí. No moltes, en Jesús, tots ho sabem, no era massa afeccionat a fer-ho, emprant expressions actuals, no era un home "mediàtic" (*i ho diem a tall d'elogi*), sinó una persona conseqüent amb les seves idees que menà sempre una vida discreta. Ara però aquestes entrevistes, en ser ell qui ens parla, qui ens dona les seves opinions, qui ens obre el seu món, ens complauen, ens commouen. Són una mica com el ressò de les converses mantingudes amb ell mateix.

Segueixen després les pàgines de crítica literària, les d'opinió, els estudis, la bibliografia, tot molt acurat, tot imprès en un paper excel·lent que ha permès una bona reproducció de la seva sorprenent obra plàstica, exposada també a Mequinensa el dia en que se li reté homenatge. Descobrim així la seva faceta de pintor. Pintura, literatura, conformaren el seu món artístic. Moncada es decantà finalment per la paraula escrita. Amb els

resultats que tots coneixem.

Un llibre doncs per al record, per a l'enyor. Ens parla de la trajectòria de l'home i de l'escriptor. Una trajectòria truncada de manera abrupta, brutal, diríem que injusta, per la malaltia i la mort. Trencada quan encara tots esperàvem més d'ell, molt més. Si més no, continuar gaudint durant molt de temps de la seva presència i la seva amistat.

Es fa difícil resignar-se. Tanmateix, és bonic veure el reconeixement que de manera tan merescuda se li atorga. Aquestes pàgines són, com ja he dit, un petit tresor. Als amics ens el recorden, ens recorden els moments feliços viscuts vora seu. Als que no el conegueren poden ajudar-los a apropar-se a la figura d'un dels més grans representants de les nostres lletres, d'algú que fou, per damunt de tot, un home bo.

Neus Pallarès Casals

Misèria contra pobresa
Els fets de la Fatarella del gener de 1937

Josep Termes

EDITORIAL ILLUSTRACIONS

«Biblioteca de la Terra Alta»

Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella del gener de 1937: Un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la guerra civil

Josep Termes

Editorial afers (recerca i pensament, 22)

Catarroja-Barcelona, 2005

282 pàgines.

Veure el propi món en perill de desaparició, veure'l qüestionat, veure trontollar l'estructura, els fonaments de tota una societat, la mateixa que visqueren els pares, els avis, els avantpassats, pot ésser, per a qualsevol, una experiència colpidora. Una societat que potser no sigui la millor possible, podem saber-ho, en la qual les injustícies resultin flagrants i les diferències entre uns i altres, ja siguin reals ja magnificades per la imaginació, massa evidents. Però que és la nostra al cap i a la fi, la que coneixem, el món en el que hem nascut i en el si del qual no deixem d'experimentar una certa seguretat, la que ens dóna allò conegut de sempre. Les utopies, per maques que siguin, poden semblar-nos un miratge i més d'un cop fins i tot fer-nos una certa basarda. Cal potser que arribin moments molt especials, convulsions com la que suposa l'esclat d'una guerra, per a que algú intenti dur-les a la pràctica, convertir-les en realitat.

I això fou el que succeí a casa nostra l'estiu de 1936. En un país encara eminentment agrari la pagesia semblava ancorada en estructures nascudes molts segles enrera. Grans latifundis pertanyents a propietaris molts cops absentistes, terres improductives, caciquisme, peonatge, gents abocades a la recerca del més elemental per a la subsistència... calia canviar-ho tot allò, calia fer que la terra fos per als que la treballaven, calia col·lectivitzar. Fou aquesta en bona part la història de la reraguarda republicana. Una col·lectivització que agafà una forta embranzida en llocs com l'Aragó o les nostres comarques ebrenques. I que no es féu sense traumes.

Aquells esquemes, podien generalitzar-se? La resposta és dubtosa, les nostres eren terres de pagesos senzills, humils. Als pobles, ben segur, hom podia trobar-hi cases més benestants que d'altres, però no grans fortunes ni extensos latifundis, gairebé mai. I és aquest el context en el qual es produïren els Fets de la Fatarella, una matança indiscriminada contra una suposada cinquena columna, contra uns suposats "feixistes" que, en negar-se a la col·lectivització, no feien altra cosa que defensar allò que consideraven seu i ben seu, el seu món, allò que els havia arribat dels pares i els avis, de les generacions que els precediren.

I alhora que es produïen aquests Fets, al mateix temps que esclatava la guerra, juliol de 1936, naixia a Barcelona un nen fill de fatarellenca que, anys a venir, havia de convertir-se en magnífic historiador, en catedràtic d'història contemporània, mestre de generacions, i autor de nombroses obres que han vingut a enriquir la nostra historiografia. Josep Termes i Ardèvol (el cognom matern ens parla clarament de la seva nissaga) ja des de la seva infante-

sa, des d'uns estius llunyans passats a la Fatarella, sentí parlar d'uns Fets que tingueren lloc el gener de 1937 i sotragaren fortament el poble. Uns Fets que els seus familiars, aquells que tenia més pròxims, havien viscut en pròpia carn. Les ferides no havien cicatritzat encara, els odis, les rancúnies, sens dubte continuaven covant-se, dividint aquella societat petita, tancada. Potser encara continuen vius, és difícil escatir-ho.

Els anys passaren, i avui finalment Josep Termes ha decidit oferir-nos la història d'aquells Fets en aquest petit gran llibre que traspu autenticitat. Aquest cop, potser com mai al llarg de la seva carrera, l'objectivitat, el distanciament que, ho sembla, haurien de presidir sempre la tasca de l'historiador, hauran estat difícils. En parlar-nos de les experiències viscudes per diferents membres de la seva família conclou amb dues paraules: Vostès mateixos...

El risc era gran, ben cert. Un gran risc i un resultat esplèndid, un llibre en el qual la vida tota del poble en aquells moments hi batega. Un llibre esfereïdor, com esfereïdors foren els Fets i, tot seguit, les denúncies, unes denúncies que van dels crims i assassinats més ferotges a les més petites foteses, com puguin ser el robatori d'uns cuixots o unes flasades. Poques coses es silencien, potser tan sols alguns noms (no tots). Podem així doncs parlar d'un llibre valent, d'una obra que ve a clarificar uns Fets damunt dels quals durant molts anys va planar-hi el silenci. Cal conèixer-los per així conèixer millor el nostre món i les nostres gents. Encara que no agradi el que descobrim. Per tot això, volem ara cloure aquesta ressenya expressant la nostra gratitud a Josep Termes. Se n'ha fet creditor.

NPC